

บทบาทนางวิสาขาในการบำรุงพระพุทธศาสนา

ROLES OF VISAKHA IN BUDDHIST MAINTENANCE

น้อย จอวงษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บทคัดย่อ

ความเสียสละของนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นบุคคลตัวอย่างของสังคมชาวพุทธอย่างแท้จริง เพราะเป็นหญิงเบญจกัลยาณีที่สวยที่สุดคนหนึ่งของโลก มีจิตใจน้อมนำในพระพุทธโอวาทจนสามารถบรรลุธรรมด้วยวัยเพียง 7 ขวบ มีน้ำใจรอบทิศ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีงาม มีวิสัยทัศน์ยาวไกลในการให้ทานด้วยสิ่งของที่จำเป็นและเหมาะสมแก่หมู่สงฆ์ จึงได้รับยกย่องว่าเป็นยอดของทายิกาแห่งการให้ ดังนั้น นางวิสาขาจึงมีคุณูปการที่สำคัญยิ่งในการช่วยบำรุงพระพุทธศาสนาและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนให้สืบต่อยาวนานมาจนถึงปัจจุบันนี้ อีกทั้งยังเป็นต้นแบบแก่อุบาสิกายุคใหม่ที่เพียบพร้อมไปด้วยวิชาและจรณะ ในอีกมุมหนึ่ง นางวิสาขาถือเป็นยอดหญิงในสมัยพุทธกาลที่มีศรัทธาสูงสุดต่อพระบรมศาสดา นางมีความเพียบพร้อมในทุกสิ่งที่มีมนุษย์โลกพึงมี เช่น มีฐานะร่ำรวย มีฐานะทางสังคม มีฐานความรู้ชั้นสูง เป็นต้น ทั้งยังเป็นสตรีที่เปี่ยมด้วยความเฉลียวฉลาด มีความรับผิดชอบอย่างสูงต่องานที่ได้รับมอบหมายทั้งครอบครัวตนและครอบครัวสามี ด้วยเหตุนี้ นางวิสาขาจึงเป็นที่รักใคร่ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว รวมถึงทาสบริวาร คนใช้ และแม้กระทั่งกรรมกร เป็นอาทิ ปัจจัยเหล่านี้จึงมีส่วนผลักดันให้นางวิสาซาก้าวขึ้นมาบรรลุโสดาบันแต่เยาว์วัย ประกอบกับการได้รับฟังธรรมะเทศนาจากพระพุทธเจ้า ด้วยการมองการณ์ไกลจึงทำให้นางวิสาขาให้ทานด้วยการถวายผ้าอาบน้ำฝน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการให้ทานเพียงสิ่งเดียวที่ยังเห็นอยู่ในปัจจุบันกาล แสดงถึงความจำเป็นและความเหมาะสมเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาให้อยู่จนถึงทุกวันนี้

คำสำคัญ: บทบาท, นางวิสาขา, การบำรุงพระพุทธศาสนา

Abstract

The sacrifice of Mrs. Visakha, Maha Ubisika, was truly the role model of Buddhist society because she was one of the most beautiful lady in the world, had the heart to lead the Buddha's teachings until he was able to achieve Dharma at just 7 years of age. She was friendly, had very good human relations with kindness, and had a long vision of giving alms to the monks with the necessary things. That was why she regarded as the pinnacle of the gift of giving. Therefore, Mrs. Visakha had a great contribution for helping Buddhism and spreading the teachings for a long time. It was also a prototype for modern women who are full of knowledge and conduct. In another corner, Mrs. Visakha was considered to the top woman in the modern era upon the highest faith in the Buddha. She completed with everything that human-beings should have, for example; being rich, having social status, and being a high level of knowledge, etc. Moreover, she was also being a smart and intelligent woman with highly responsible for work assigned to both their own family and the husband's family. For this reason, Mrs. Visakha was loved by all members of her family, together with slaves, servants, and even laborers. Such as these factors had helped Mrs. Visakha to step up and achieve the Stream-Enterer at a young age, while listening to the sermon from the Lord Buddha. With her most vision, she made a decision to offering a rain shower which is the only symbol of alms that was still seen nowadays. It showed the necessity and appropriateness for keeping Buddhism till the present time.

Keywords: Roles, Mrs. Visakha, Buddhist Maintenance

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมวัฒนธรรม เป็นหลักการในการพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ทั้งด้านกาย สุขภาพจิต ให้คุณธรรมและสติปัญญาในการดำเนินชีวิต การบำรุงพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่ออุบาสกอุบาสิกาในการสร้างสมดุลงานชีวิต พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผลเป็นศาสนาแห่งสัจธรรมที่มนุษย์สามารถพิสูจน์ให้รู้จริงได้ด้วยตนเอง การเป็นอุบาสกอุบาสิกาเกิดจากการประกาศตนเป็นสรณะ ด้วยการมอบกายถวายชีวิต 1 การมีพระรัตนตรีย่นเป็นเบื้องหน้า 1 การมอบตัวเป็นศิษย์และด้วยความนบน้อม 1 การบำรุงพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกาเป็นการช่วยให้พระสงฆ์สามารถยังชีพอยู่ได้โดยมิต้องกังวล และสามารถประพฤติปฏิบัติธรรมได้ โดยสะดวกสำหรับการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยถวายเป็นการบำรุงพระสงฆ์ถวายเครื่องอุปโภค ยารักษาโรค และการสร้างวัดสร้างพระพุทธรูป ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้น อุบาสกอุบาสิกามีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาตลอดมา

อุบาสกอุบาสิกาเป็นกำลังหลักที่สนับสนุนการทำการบำรุงพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ในการถวายบำรุงสงฆ์ การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค การสร้างถาวรวัตถุ ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิตแล้วยังเป็นสิ่งที่ช่วยเกื้อหนุนให้การศึกษาปฏิบัติธรรมของหมู่พระสงฆ์สามารถเป็นไปด้วยความก้าวหน้า และสามารถนำมาสอนเผยแผ่ให้ญาติโยมได้รับประโยชน์จากสิ่งนี้ เมื่อประชาชนได้ฟังธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทำให้เกิดสังคมที่มีความเห็นที่ถูกต้องดีงามและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยเฉพาะศักยภาพของอุบาสิกาต่อการทำการบำรุงพระพุทธศาสนาที่เริ่มมีบทบาทมากขึ้นเป็นลำดับ (วนิดา ฉายาสุตบุตร, 2550)

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขาว่ามีส่วนในการบำรุงพระพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด บทความนี้มีคำสำคัญอยู่ 3 คำ ที่จะให้คำนิยามโดยย่อดังนี้ คำแรกคือคำว่า บทบาท หมายถึง การแสดงท่าทางตามบทที่สังคมกำหนดไว้ ในที่นี้คือบทบาทในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี คำต่อมาคือคำว่า นางวิสาขา หมายถึง หญิงที่เป็นสาวกของพระโคตมพุทธเจ้าที่ได้บรรลุโสดาบันตั้งแต่อายุได้ 7 ขวบ คำสุดท้ายคือ การบำรุงพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้พระพุทธศาสนานั้นคงขึ้น เจริญยิ่งขึ้น และแผ่ขยายกว้างไกลมากขึ้น

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เพ็ญภา เพ็ญแสนสม ได้ศึกษาเรื่อง การบำรุงพระพุทธศาสนาพบว่า ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจของใครหลายคน คนที่นับถือศาสนาก็จะทะนุบำรุงศาสนานั้น ๆ ด้วยการเผยแพร่และการสร้างวัดวาอารามการสนับสนุนที่เขาเห็นว่าปฏิบัติดีซึ่งเป็นการสนับสนุนส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาที่ดีทางหนึ่ง พุทธศาสนิกชนทั้งหลายมักจะพากันใช้เวลาช่วงหนึ่งเข้าวัด นั่งสมาธิ ถือนิธิ เดินจงกรม ฟังธรรม และมักบริจาคทานช่วยเหลือในส่วนต่าง ๆ ของศาสนา เช่น การสร้างวัดสร้างพระ แม้จะไม่ได้ช่วยเป็นแรงงานก็มักจะช่วยกันบอกต่อหรือไม่ก็ช่วยเป็นแรงงาน การบริจาคทานแก่พระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ช่วยเหลือชุมชนปลดทุกข์ให้ชาวบ้าน ทำกิจของตนเองคือ การศึกษาธรรม ล้างกิเลส เลือกกิจกรรมเพื่อผู้อื่นคือ ช่วยเหลือคนและชุมชน ชาวพุทธจึงควรทำบุญทำทานส่งเสริมคนดีวัดดีพระดีให้คนดีเหล่านั้นได้มีกำลังทำดีต่อไป เพื่อให้เกิดสังคม สิ่งแวดล้อมที่ดี (คำว่า ดี ในที่นี้คือดีในทางสวณกระแสน ไม่ไปตามกิเลส ขัดกิเลส ล้างกิเลส) (เพ็ญภา เพ็ญแสนสม, 2561)

ธมมจรถ ได้ศึกษา เรื่อง ปกิณกธรรม : 10 สุตยอของสตรีในพระพุทธศาสนา บทบาทสตรีหลาย ๆ ท่านได้มีบทบาทในหลายโอกาสแสดงถึงความเข้มแข็งกล้าหาญและเสียสละ ในครั้งพุทธกาลในศาสนาพุทธก็ได้มีสตรีที่นำภรรยาของเขามาถวายแด่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ สตรียังเป็นศาสนทายาทที่งดงามโดยไม่เคยเสื่อมคลายจนถึงปัจจุบัน (บัวจงกลณี) นางวิสาขามหาอุบาสิกาเกิดในตระกูลเศรษฐีในเมืองภัททิยะ แคว้นอังคะ เป็นธิดาของธนัญชัยและนางสุมมนาเทวี ขณะอายุได้ 7 ขวบ ได้ฟังธรรมะที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่เมณฑกเศรษฐี ผู้เป็นปู่ก็ได้สำเร็จเป็นโสดาบัน ต่อมาได้ย้ายครอบครัวไปอยู่เมืองสาวัตถี ตามพระราชประสงค์ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่ประสงค์จะเป็นผู้มีตระกูลมหาเศรษฐีอยู่ในเมืองพระองศ์ อยู่ในเมืองพระองศ์นางวิสาขามีบทบาทสำคัญในพระพุทธศาสนา ได้สร้างวัดบุพพารามในนครสาวัตถี เป็นโลหะประสาธ 2 ชั้นมีห้องพักสำหรับพระภิกษุ 500 รูป นางวิสาขาทวายเป็นความอุปถัมภ์แด่พระพุทธเจ้าและพระสาวกมิได้ว่างเว้น แล้วเมื่อเกิดการไต่สวนเกี่ยวกับนางภิกษุณี ในความไม่สมควรที่เกิดขึ้น ก็จะมีนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นกรรมการด้วยผู้หนึ่งเสมอมาและนางได้ทำให้ตระกูลของพ่อผัวเป็นสมมาทัญญูจนนางได้รับการยกย่องจากพ่อผัวให้เป็นมารดาทางธรรม มีชื่อว่า “วิสาขามิคารมาตา” นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้รับการยกย่องจาก

พระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทิ้งหลายใน ฝ่ายผู้เป็นทายิกา (ผู้ถวายทาน) ในพุทธศาสนา (ธมมจร , 2552)

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ชื่อเรื่องหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกา อุบาสก แปลว่า ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย หมายถึง ผู้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนาผู้นับถืออย่างมั่นคงถ้าเป็น หญิงใช้ว่าอุบาสิกา อุบาสกอุบาสิกapakตีหมายถึงชาวบ้านทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนาบำเพ็ญ บุญในพระพุทธศาสนา ไปวัดทำบุญให้ทาน ถือศีล อุปถัมภ์บำรุงวัด ช่วยเหลือกิจการของวัด เป็นประจำหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกา 1 เพื่ออุทิศพระโดยปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เสมอทิศเบื้องบน จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา ต้อนรับด้วยความเต็มใจ อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 (อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่ม) การทำบุญ ทานมัยทำบุญด้วยการให้แบ่งปันทรัพย์สินของ สีสละมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดี ประพฤติชอบ ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวณา ฝีกอบรมจิตให้เกิดสมาธิ ปัญญา (ความเห็นที่ถูกต้อง) อปจายนามัย ทำบุญด้วยการประพาสสุภาพอ่อนโยน ไวยาวัจมัย ทำบุญ ด้วยการช่วยชวนขายรับใช้หรือบริการบำเพ็ญประโยชน์ ปฏิทานนามัย ทำบุญด้วยการให้ผู้อื่น มีส่วนร่วมในการทำความดี ปัตตานโมทนามัย ทำบุญด้วยการพลอยยินดีในการทำความดีของ ผู้อื่น ธรรมมัสสมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาความรู้ที่ปราศจากโทษ ธรรมเทศนามัย ทำบุญ ด้วยการสั่งสอนทำให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ทิฏฐชุกัม ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงให้เป็นสัมมาทิฐิ อุบาสกอุบาสิกา มีศรัทธา เชื่ออย่างมี เหตุผลมั่นในพระคุณรัตนตรัย มีศีลอย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล 5 ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล มุ่งหวังจากการกระทำ มิใช่จากโชคกลางหรือสิ่งที่ต้นกันไปว่าชังศักดิ์สิทธิ์ ไม่ แสวงหาทักษิณียนอกหลักคำสอน เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2559)

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ สตรีในพุทธศาสนา

คำว่า “สตรี” มีที่มาจากประเพณีหนึ่งในสมัยก่อนพุทธกาล ซึ่งมาจากสตรีชาว อินเดียโดยมีต้นเหตุจากยุคดึกดำบรรพ์ที่ประชาชนชาวอินเดีย ตั้งแต่พระราชบิดาสืบลงมาจนถึง ประชาชนทั่วไปก็พากันยึดถือเป็นจารีตว่า ผู้หญิงสาวหลังจากที่แต่งงานแล้ว หากสามีตายลง หญิงผู้เป็นภรรยานั้นจะต้องกระโดดเข้ากองไฟในเวลาที่เขาศพของสามีเพื่อตายตามสามีไปด้วย

เพราะเหตุที่ผู้หญิงปฏิบัติเช่นนี้จึงได้มีชื่อว่า “สตี” หรือ “สตรี” แปลว่า ผู้ยอมตายไปกับสามี และเรียกผู้หญิง อีกคำหนึ่งว่า “สมร” แปลว่า “ผู้ยอมตายด้วยกัน” การที่ภรรยายอมตายด้วยการกระโดดเข้าไปในกองไฟเผาที่สามีเพื่อให้ตัวตายไปกับสามีนั้น เพราะประเพณีของชาวอินเดียมีข้อบังคับว่า หญิงหม้ายที่ไร้สามีแล้ว ย่อมเป็นที่รังเกียจของสังคมทั่วไปในยุคนั้น (พระมหากมล ถาวโร (มิ่งคำมิ่ง), 2543) จึงทำให้สตรีในยุคสมัยนั้นตกอยู่ท่ามกลางความลำบาก เพราะเมื่อสามีตายไปก็ต้องจำใจกระโดดเข้ากองไฟไปตามสามีแล้ว ถ้ามีลูกก็ต้องจำใจทิ้งลูกเพื่อปฏิบัติตามประเพณีที่เคร่งครัด ในสมัยต่อมาเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปประเทศอินเดียก็มีวิวัฒนาการตามยุคสมัย เพราะประชาชนได้รับการศึกษาทั้งยัง ติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นจึงพยายามเปลี่ยนแปลงจารีตดังกล่าวโดยหาว่าหญิงใดที่สามีตายลง หญิงนั้นจะต้องโกนผมบนศีรษะออกให้หมด ทั้งวัตถุคือ เสื้อผ้าที่จะใช้นุ่งห่มประดับกาย จะต้องยอมให้มีแต่เฉพาะสีเหลืองเพียงสีเดียว ครั้นกาลเวลาผ่านไป จารีตประเพณีดังกล่าวก็เสื่อมลง ไม่มีผู้ใดยึดถือประพฤติปฏิบัติได้ บรรดานักปราชญ์ในอินเดียยุคต่อมาจึงแก้ไขจารีตนั้น พร้อมกับบัญญัติศัพท์ของคำว่า “สตรี” ลงในพจนานุกรม โดยให้ความหมายคำว่า “สตรี” แปลว่า ผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์กับชายผู้เป็นสามีเท่านั้น (พระมหากมล ถาวโร (มิ่งคำมิ่ง), 2543) จึงทำให้สภาพภาพของสตรีพัฒนาขึ้นมาตามลำดับ แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ได้ทำให้บาทของผู้หญิงเปลี่ยนไป

1. บทบาทความเป็นพุทธมารดา

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในชมพูทวีปท่ามกลางสังคมที่มีการเลือกปฏิบัติและมีท่าทีต่อสตรีอย่างเลวร้ายถึงขั้นสูงสุด คำสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยเรื่องธรรมาตมอันแท้จริงของชีวิตและความตายเกี่ยวกับเรื่องกรรมและสังสารวัฏ ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเกี่ยวกับท่าทีของสังคมที่มีต่อสตรีในสมัยนั้น พระพุทธองค์ทรงเสนอธรรมะใหม่เมื่อครั้งที่พระเจ้าปเสนทิแห่งแคว้นโกศลทรงผิดหวัง ไม่พอพระทัยเมื่อพระนางมัลลิกาประสูติพระราชธิดา โดยตรัสกับพระเจ้าปเสนทิ ว่า

“ดูกร มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าปวงชน แท้จริงแม้สตรีบางคนก็เป็นผู้ประเสริฐ พระองค์จงขบเล็งไว้สตรีที่มีปัญญา มีศีล ปฏิบัติแม่ผู้พ่อผู้ดังเทวดา จงรักสามีบุรุษที่เกิดจากสตรีนั้นยอมเป็นคนแก่ล้ากลายเป็นเจ้าแห่งทิศใต้บุตรของภริยาดีเช่นนั้น แม้ราชสมบัติก็ครอบครองได้” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงให้เกียรติสตรีเป็นอย่างมาก และสำนึกในบุญคุณของพุทธมารดาเสมอ เพราะมารดาเป็น

บุคคลที่ทำให้เราเกิดมาเพื่อได้ทำความดีถึงแม้ว่า พุทฺธมารดาจะไม่ได้เป็นผู้เลี้ยงดูพระองค์ แต่ก็ทรงเป็นผู้ให้กำเนิด และเมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้แล้วพระองค์ก็ทรงเสด็จไปโปรดพุทฺธมารดา บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระพุทฺธองค์ได้ทรงแสดงพระอภิรรมแก่พระมารดาตลอด 3 เดือน มิได้หยุดพักเลย ในเวลาภัตตกิจก็ทรงเนรมิตพระพุทฺธเจ้าองค์แทน (พุทฺธนิมิต) ให้แสดงพระอภิรรมแทน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าทรงแสดงอภิรรมโปรดพุทฺธมารดาตลอดพรรษา กาลเมื่อพระพุทฺธองค์ทรงแสดงสัตตปรกณภิรรมเทศนาจบลง องค์พระสิริมหาเมธาเทวบุตร พุทฺธมารดา ได้ฟังธรรมจนดวงตาเห็นธรรมแล้ว ทรงบรรลุโสดาปัตติผลในที่สุด ประกอบด้วยนัย 1 พันบริบูรณ์ส่วนเทพนอกนั้นอีกจำนวนมาก ก็ได้บรรลุผลตามสมควรแก่อุปนิสัยแห่งตน (มูลนิพฺพุตศาสนาศึกษา, 2551) จึงนับได้ว่าแม้แต่พระพุทฺธเจ้าก็ยังทรงยกย่องสตรีในฐานะที่เป็นพุทฺธมารดาเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของพระองค์ ทรงปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของความกตัญญูตเวทีต่อมารดาบิดาอย่างหาที่เปรียบมิได้

2. บทบาทความเป็นภรรยา

สำหรับบทบาทสตรีในฐานะของภรรยานั้น คณะผู้เขียนจะขอยกตัวอย่าง พระนางพิมพา ซึ่งเป็นพระอัครมเหสีของเจ้าชายสิทธัตถะ พระนางยโสธราเป็นพระราชบิดาของพระเจ้าสุปปพุทะ และพระมารดามีพระนามว่า พระนางอมิตาเทวี เกิดในในตระกูลศากยะแห่งโกถิยวงศ์เมืองเทวทหะ เมื่อแรกประสูติญาติทั้งหลายได้ทรงถวายนามว่า “ภททากัจจนา” เพราะมีพระสรีระและมีพระฉวีวรรณสีเหมือนทองคำอันบริสุทธิ์พอมิพระชนม์ 16 พรรษา ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าชายสิทธัตถะ (พระพุทฺธเจ้า) เมื่อมีพระชนม์ 29 พรรษาได้ประสูติราชโอรส โดยพระเจ้าสุทโธทนะให้พระนามว่าพระราหุลครั้นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช พระนางยโสธราเกิดความเศร้าโศกพระทัยยิ่งนัก ได้ทรงละเว้นการตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับนานาประการ ทรงมีจิตผูกพันและมีความรักอันลึกซึ้งต่อพระองค์แม้วัฒนธรรมอินเดีย ในยุคนั้นจะถือว่า หญิงไม่มีสามีจะถือว่าไม่มีเกียรติและหญิงนั้นสามารถมีสามีใหม่ได้ แต่พระนางพิมพาก็ไม่สนใจชายอื่นเลย พระนางยังคงเฝ้ารอพระสวามีของพระนางเพียงพระองค์เดียว จนกล่าวได้ว่า

“คราใดที่พระนางได้ยินข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะนุ่งห่มผ้าย้อมฝาด พระนางก็เปลี่ยนชุดทรงมานุ่งห่มผ้าย้อมฝาดด้วย คราใดที่พระนางได้ยินข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะทรงบรรทมบนพื้นไม้พระนางก็บรรทมบนพื้นไม้ด้วย คราใดที่พระนางได้ยินข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะทรงอด

พระกระยาหาร พระนางก็ทรงอดพระกระยาหารด้วย ไม่ว่าจะได้ว่าพระสวามีปฏิบัติตนอย่างไร พระนางพินพาก็ปฏิบัติตนเยี่ยงนั้น”

และเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมากรุงกบิลพัสดุ์เพื่อโปรดพระประยูรญาติ ในวันแรก พระนางมิได้ออกไปต้อนรับ แต่ในวันที่สอง ขณะที่พระพุทธองค์เสด็จออกทรงรับบาตร พระนางยโสธราชี้ให้พระราหุลได้ทอดพระเนตรพระบิดาของพระองค์ แต่มิได้ออกไปทรงบาตร ทรงเก็บตัวอยู่ในตำหนัก และในวันที่สอง เมื่อพระพุทธเจ้ารับภัตตาหารในพระราชวังเสร็จ พระองค์จึงเสด็จไปโปรดพระนางพินพาในตำหนัก เมื่อพระนางได้พบถึงกับเข้ามากอดพระบาท ร่ำไห้รำพันอย่างน่าสงสาร แต่พระพุทธองค์ก็ทรงเทศนาให้พระนางดำรงสติไว้ได้ และเมื่อพระพุทธเจ้าทรงเทศนาพระประยูรญาติแล้ว พระนางพินพาก็รับสั่งให้ราหุลราชโอรสตามเสด็จ พระพุทธเจ้าเพื่อทูลขอราชสมบัติ พระพุทธเจ้าจึงทรงบรรพชาราหุลเป็นสามเณรและให้เสด็จติดตามพระองค์ไปด้วย หลังจากที่พระนางอยู่ในตำหนัก 3 ปี พระเจ้าสุทโธทนะก็เสด็จสวรรคต และได้ทำพิธีให้เจ้าชายมหานามะขึ้นครองราชย์สมบัติสืบแทน พระนางยโสธราพินพาจึงออกบวชกับมาตุคาม 1,100 คน ประมาณพรรษาที่ 5 แห่งพระผู้มีพระภาค จึงขอบรรพชาในสำนักของพระศาสดา พระนางยโสธราพินพาเดินทางไปยังสำนักของพระเถรีได้รับศรัทธา 8 บวชแล้ว เมื่อมีพระชนมายุ 40 พรรษา มีพระนามว่า “ภัททากัจจानา” พระภัททากัจจานาเถรี (ยโสธรา) ได้ตอบรับกรรมฐานจากพระพุทธเจ้าและเจริญวิปัสสนาอย่างไม่ทันถึง 15 วัน ก็บรรลुพระอรหัต พระนางเป็นผู้มีความชำนาญในอภิญญาทั้งหลายระลึกชาติได้ถึงสองร้อยหนึ่งด้วยแสนกับโดยการระลึกถึงเพียงครั้งเดียว เมื่อทรงสถาปนาภิกษุณีทั้งหลายไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะต่าง ๆ ตามลำดับ จึงทรงสถาปนาพระเถรีนี้ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาผู้บรรลุอภิญญาใหญ่ พระนางภัททากัจจานาเถรีนิพพานในพรรษาที่ 43 แห่งพระผู้มีพระภาค มีพระชนมายุได้ 78 พรรษา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จะเห็นได้ว่าบทบาทของความเป็นภรรยาของพระนางพินพานั้นยิ่งใหญ่นัก คอยติดตามข่าวคราวของพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา แม้จะทรงเศร้าโศกจากการที่ต้องเป็นหญิงหม้ายเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพัง แต่ก็ทรงมีความอดทนเฝ้ารอจนพระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดจนบรรลุธรรมในที่สุด

3. บทบาทความเป็นพุทธมามกะ

สตรีที่เป็นพุทธมามกะนั้นเรียกขานอีกอย่างหนึ่งว่า อุบาสิกา สำหรับรูปแบบการเป็นพุทธมามกะของสตรีในสมัยพุทธกาลมีลักษณะคือ สตรีที่ยังครองเรือน อยู่แต่ในร่มเอียงไปในทางแสวงหาโมกขธรรม ส่วนมากจะแต่งกายนุ่งขาวห่มขาวเรียกว่า บริพาชิกา ตาปสีนี หรืออุปัชชี แต่เมื่อบวชแล้วก็จะแต่งกายตามลัทธิที่ตนเองบวชด้วย (ประคอง สิงหนาทนิตติรักษ์, 2516) บทบาทสตรีในความเป็นพุทธมามกะนั้นมีหลายบทบาท ทั้งที่เป็นฝ่ายสนับสนุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการประกาศพระพุทธศาสนา (วิโรจน์ พรหมจักร, 2560)

อุบาสิกา คือ สตรีผู้นับถือพระรัตนตรัย พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่เคารพสักการะสตรีนั้นก็ชื่อว่าอุบาสิกา อุบาสิกาเป็นผู้ชุมนุมผู้นับถือพุทธศาสนาเป็นบริษัทที่รวมเพศหญิงจากวรรณะ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณณทาล อุบาสิกาเสมอกันด้วยความเคารพเดียวกัน อุบาสิกาที่ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะ เอตทัคคะ หมายถึง พระพุทธเจ้าได้ประทานแต่งตั้งให้สาวกของพระองค์ คือ ภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความรู้ความสามารถเด่นกว่าท่านอื่นในด้านนั้นๆ นางสุชาดาธิดาของเสนานีกุณฺณมี เลิศกว่าอุบาสกาผู้ถึงสรณะก่อน นางวิสาขามิคารมาตาเลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้ถวายทาน นางขุชชุตตรา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้เป็นพหูสูต นางสาวดีเลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา นางอุตตรานันทมาตา เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาผู้ยินดีในฌาน นางสุปวาสาโกลิยธิดา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้ถวายรสอันปราณีต นางสุปเปียเลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้เป็นคิลานุปัฏฐาก นางกาติยานีเลิศกว่าอุบาสิกาผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น นางนกุลมาตาคหปตตานี เลิศกว่าพวกอุบาสิกาผู้คุ้นเคย นางกาฬิอุบาสิกา ชาวกรุงธรีกา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาเลื่อมใสโดยยินดีฟังตาม

อุบาสกอุบาสิกา หมายถึง ชายหญิงที่นุ่งโกสัฬพระรัตนตรัยหรือคนใกล้ชิดที่แสดงตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ การประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ปฐมอุบาสกอุบาสิกาคนแรกในพระพุทธศาสนา หมายถึง สรรณะสอง คือ พระพุทธเจ้าและพระธรรมทั้งสองเป็นพ้อคำที่นำกองกิเลส เดินทางมาจากทุกคนชนบท มาถึงแขวงเมืองอุตุเวลาเสนานิคม พบพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ภายใต้ต้นไม้ราชาดนะ ใกล้แม่น้ำเนรัญชรา ในการนั้นเป็นสัปดาห์ที่เก็บที่พระพุทธเจ้าประทับเสวยวิมุตติสุข (สุขแต่ความหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะและพวงทุกข์) ภายหลังจากการตรัสรู้ปุสสะ การเข้าถึงสรณะ อรรถกถาอธิบาย ความหมายของคำว่า “สรณะ” ว่า สิ่งที่เราเรียกกันว่า

สรณะในพระพุทธศาสนา หมายถึง “พระรัตนตรัย” พระรัตนตรัยเชื่อว่าสรณะเพราะอรธว่า จำกัตอบบายว่า มันทำลาย นำออกจากภัย คือความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ทุกข์ ทุกติ เครื่อง เสรำหมอง พระพุทธเจ้า ชื่อว่า สรณะ เพราะกำจัดภัยของสัตว์กับภทลิกะเข้ามาถวยข้าวสัตต ผง สัตตูก่อน (ข้าวตูปะยงเดินทาง) เมื่อผู้มีพระภาคเจ้าเสร็จการเสวยแล้วพ้อคำทั้ง 2 กราบ ทูลแสดงตนเป็นอุบาสกด้วยความเลื่อมใสขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้ากับพระธรรมว่าเป็นสรณะ ตลอดชีวิตเวลานั้นยังไม่มีพระสงฆ์องค์ปฐม อุบาสกทั้งสองจึงทำเชื่อว่าสรณะเพราะให้สัตว์เป็น อุบาสกประเภท “เทวจิก” คือเป็นวาทาขอถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรมทั้งสองเป็นที่พึ่งที่ ระลึก (ภทวรธรรณ จันทรชัย, 2553) การเข้าถึงพระรัตนตรัย “จิตตปบาท (การเกิดขึ้นแห่งจิต) ที่ มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยและความเคารพในพระรัตนตรัยเพื่อการทำลายกิเลสอันเป็นไป โดยมีพระรัตนตรัยเป็นการขาดจากสาขาดได้ 2 อย่าง ซึ่งเกิดแก่ปุณฺณ 1) เพราะความตายไม่มี โทษ 2) เพราะหันไปนับถือศาสนาอื่นลัทธิอื่นซึ่งไม่ใช่พระรัตนตรัยมีโทษเท่ากับประพฤติดิตต่อ พระศาสดา (ปัญญา ใ้บางยาง, 2555)

บทบาทนางวิสาขาในการบำรุงพระพุทธศาสนา

นางวิสาขาเป็นสาวงามที่มีลักษณะเบญจกัลยาณี ซึ่งปุณณะวัฒนกุมารได้พรรณนา ความงามของสาวเบญจกัลยาณี ดังนี้

1. ผมงาม หมายถึง ผู้หญิงที่มีผมสวยที่สุดนั้นจะเป็นคนมีบุญมาก เวลาปล่อย ผมหรือสยายผมเส้นผมไม่พันกัน ผมยาวสลายกระทบชายผมนุ่มราวกับคลื่นของสายน้ำ ปลาย กลึงอนตั้งชูขึ้นสวงามราวกับกำหางนกยูง นี้เรียกว่า ผมงาม
2. เนื้องาม หมายถึง มีริมฝีปากติดสนิท สีแดงสุกปลั่ง เหมือนกับตำลึงสุก
3. กระตูกงาม หมายถึง ฟันแต่ละซี่สวงามเป็นระเบียบราวกับเพชรที่เจียรใน วางเรียงรายเป็นระเบียบ ฟันขาวสะอาดแข็งแรงราวกับสังข์ขัด
4. ผิวงาม หมายถึง ผิวขาวสอาด ถ้าเป็นคนผิวดำผิวจะดำสนิทเหมือนกับ ดอกบัวเขียว งามโดยธรรมชาติไม่ต้องแต่งแต้มทาเครื่องประเทืองผิวดูงามดูดี ถ้าเป็นคนผิวขาว ก็ขาวโดยธรรมชาติเหมือนกับดอกบัวกรณิกา
5. วัยงาม หมายถึง สาวสวยตลอดแม้จะคลอดลูก 10 คนยังดูสวยพริ้ง ไม่แก่ ไม่ อ้วนเหมือนกับคลอดลูกเพียงคนเดียว (พระเทพโพธิวิเทศ, 2556)

1. บทบาทนางวิสาขาในฐานะผู้สนับสนุนพระพุทธศาสนา

1.1 นางวิสาขา คือ สตรีผู้เป็นต้นบุญต้นแบบจากพุทธกาลสู่ปัจจุบัน : วิสาขามหาอุบาสิกาผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัยเป็นผู้มีหัวใจวางไว้ที่รัตนคุณ มิเสื่อมคลายการทำบุญเป็นลมหายใจของนางตลอดชีวิต นางวิสาขาอุบาสิกาเป็นผู้ยินดีในการถวายทานถึงพร้อมด้วยความงามของเบญจกัลยาณี นางมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ฝึกฝนการบำรุงพระพุทธศาสนา นางวิสาขาได้สร้างวัดบุพพารามเป็นวิหารโลหะปราสาทสวยงามแห่งแรก จนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็น “มหาอุบาสิกาผู้เป็นเลิศในการทำทานเป็นผู้บำรุงพระพุทธศาสนา” นางวิสาขามีหลักการทำทานที่เป็นวัตถุทานมุ่งตรงที่จะช่วยแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต การคำนึงถึงความลำบาก การคำนึงถึงการอำนวยความสะดวก การคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา หากภิกษุป่วยไข้ไม่สามารถบิณฑบาตได้ การคำนึงถึงผลเสียภาพลักษณ์ของภิกษุสงฆ์ในสังคม ในการเปลือยกายอาบน้ำ การดูแลภิกษุที่มาจากต่างแดน ไม่สามารถคุ้นเคยกับเส้นทางบิณฑบาต เหล่านี้เป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนบทบาทการให้ทานของนางวิสาขาที่นอกจากคำนึงถึงความสะดวกสบายในปัจจุบัน 4 อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ช่วยเกื้อหนุนให้การศึกษาปฏิบัติธรรมของหมู่สงฆ์ให้เป็นไปด้วยความก้าวหน้า และสามารถนำมาสอนเผยแผ่ให้ญาติโยมได้รับประโยชน์จากสิ่งนี้ เมื่อประชาชนได้ฟังธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำให้เกิดสังคมที่มีความคิดเห็นที่ถูกต้องดีงามเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น เมื่อนางให้ทานหรือสงเคราะห์ให้ผู้ใดด้วยสิ่งของวัตถุจะใคร่ควรพิจารณาถึงการอันสมควรและคำนึงถึงประโยชน์เป็นสำคัญอันประสงค์ของการให้ทานของนาง ได้ส่งผลและมีอิทธิพลต่อสังคมชาวพุทธจนถึงปัจจุบันอันเป็นรากฐานของสังคมชาวพุทธ การให้ทานของนางวิสาขาจึงถือได้ว่าเป็นต้นแบบที่ดีและมีคุณูปการต่อชาวพุทธอย่างมหาศาล

1.2 นางวิสาขา คือ ผู้ได้เครื่องประดับมหาลดาประสาธน์ : ในสมัยพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า นางวิสาขาได้เคยถวายจีวรสาฎกแก่พระภิกษุ 2 หมื่นรูป ทั้งได้ถวายเข็มเครื่องย่อม ซึ่งเป็นของของตนเอง นางจึงได้รับเครื่องประดับมหาลดาประสาธน์ เพราะผลแห่งการถวายจีวรนั้น สตรีทั้งหลายที่ถวายจีวรย่อมได้รับผลสูงสุดคือ ได้เครื่องประดับมหาลดาประสาธน์ ส่วนการถวายจีวรของบุรุษทั้งหลายนั้นย่อมได้รับผลสูงสุดคือ ได้บาตรและจีวรที่สำเร็จด้วยฤทธิ์ (อำนาจแรงบุญ) ในพิธีบรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาจากพระพุทธเจ้า

1.3 นางวิชาชา คือ ผู้ไขปริศนาโอวาท 10 แก่มีการเศรษฐกิจ : ท่านธัญชัยเศรษฐกิจ บิดาได้สั่งสอนนางวิชาชาเกี่ยวกับโอวาท 10 ข้อ อันมีความหมายซ่อนเงื่อนลับปิดบัง และนางวิชาชาก็ได้ไขปริศนาธรรมนี้ให้แก่มีการเศรษฐกิจผู้กำลังมองหาหญิงเบญจกัลยานีแก่ปณณวัณกุมารของตน ซึ่งเป็นปริศนาธรรมสำหรับการครองเรือนของสามีภรรยา มี 10 ข้อ ประกอบด้วย

1) ไฟในอย่านำออก หมายความว่า ไม่นำเรื่องราวปัญหาในครอบครัว ความร้อนใจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในบ้านไปเปิดเผยแก่คนภายนอก เพราะจะทำให้เขาถูกเหยียดหยาม เมื่อมีปัญหาครอบครัวเกิดขึ้นให้หาทางแก้ไขเป็นการภายใน

2) ไฟนอกอย่านำเข้า คือ ไม่นำเรื่องราวปัญหาต่าง ๆ ภายนอกที่ร้อนใจเข้ามาในครอบครัว

3) ให้แก่ผู้ให้ หมายถึง ผู้ใดที่เมื่อถึงคราวที่เรามีความจำเป็น ต้องขอความช่วยเหลือเขา เขาก็ยินดีช่วยเหลือเราอย่างเต็มที่ เมื่อถึงคราวที่เขาเดือดร้อน เราก็ต้องช่วยเหลือเขาอย่างเต็มที่เช่นกัน

4) ไม่ให้แก่ผู้ที่ไม่ให้ หมายถึง ผู้ใดที่เราให้ความช่วยเหลือให้หิбыืมสิ่งของแล้ว ไม่ส่งคืนตามกำหนดเวลา เมื่อเรามีเรื่องขอความช่วยเหลือ แม้ไม่เกินความสามารถของเขา และเป็นเรื่องถูกศีลธรรมเขาก็ไม่ยอมช่วยเหลือเรา เป็นคนเห็นแก่ตัว คนอย่างนี้ ภายหลังถ้ามาขอความช่วยเหลือเราอีก ก็อย่าช่วย ต้องมีอุเบกขาบ้าง

5) ให้ไม่ให้แก่ผู้ให้ หมายถึง ถ้าญาติพี่น้องเราที่ตกระกำลำบากอยู่ มาขอความช่วยเหลือ แม้บางครั้งไม่ส่งของที่หิбыืมตามเวลา ภายหลังเขามาขอความช่วยเหลืออีกก็ให้ช่วย เพราะถึงอย่างไรก็เป็นญาติพี่น้องกัน

6) กินให้เป็นสุข หมายถึง ให้จัดการเรื่องอาหารการกินในครอบครัวให้ดี ประณีตพิถีพ้อแม่ของสามีในเรื่องอาหารอย่าให้ขาดตกบกพร่อง ไม่กินก่อนพ้อแม่ของสามี อย่างนี้ชื่อว่า กินให้เป็นสุข

7) นั่งให้เป็นสุข หมายถึง รู้จักที่สูงที่ต่ำ เวลานั้นก็ไม่นั่งสูงกว่าพ้อแม่ของสามี จะได้นั่งอย่างมีความสุข โดยไม่ต้องกังวลจะถูกตำหนิ ไม่เป็นคนแข่งกระด้าง ไม่มักใหญ่ใฝ่สูง แต่ให้ใฝ่ดี คือ ต้องมีสัมมาคารวะ ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ในตระกูล อย่างนี้ท่านเรียกว่านั่งเป็นสุข ผู้ใหญ่เห็นกิริยามารยาททั้งดงามก็เอ็นดู

8) นอนให้เป็นสุข หมายความว่า ดูแลเรื่องที่หลับที่นอนให้ดี และยึดหลักตื่นก่อนนอนทีหลัง ไม่เป็นคนเกียจคร้าน เอาแต่เที่ยวสนุกสนานเฮฮา เหมือนหนุ่มสาวทั่วไปที่ยังไม่แต่งงาน ก่อนนอนก็จัดการธุระในบ้านให้เรียบร้อยเสียก่อน จะได้นอนอย่างมีความสุข

9) บูชาไฟ หมายถึง เวลาที่พ่อแม่ของสามีหรือตัวสามีเองกำลังโกรธเปรียบเสมือนไฟกำลังลุก ถ้าดูทำอะไรเรา ก็ให้หนีเสีย อย่าไปต่อล้อต่อเถียงด้วย เพราะในช่วงเวลานั้น ถ้าเราไปเถียงเข้า เรื่องราวจะยิ่งลุกลามใหญ่โต ไม่มีประโยชน์อะไร เมื่อใดที่ท่านหายโกรธแล้วจึงค่อยชี้แจงเหตุผลให้ฟังในภายหลังจะดีกว่า

10) บูชาเทวดา หมายถึง ให้เคารพสามีหรือพ่อแม่ของสามีเหมือนเทวดาอย่าประพฤตินอกใจ หรือประพฤตินอกกลุ่มนอกทาง เพราะเมื่อทำผิดอะไรเอาไว้ สักวันหนึ่งท่านจะต้องรู้ หากท่านรู้แล้วจะถูกตำหนิหรือขับไล่ออกจากบ้าน เวลาที่พ่อแม่ของสามีหรือสามีทำความดี ก็ให้มีมุทิตาจิต พยายามส่งเสริมสนับสนุน พูดให้กำลังใจให้ทำความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

นี้เป็นโอวาท 10 ซึ่งบิดาของนางวิสาขาได้มอบไว้เป็นทิพยสมบัติเพื่อให้นางวิสาขามหาอุบาสิกาบำเพ็ญตนในการครองเรือน เพราะจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ชีวิตครองเรือนจะได้ไม่ล่มกลางคัน เพราะปัจจุบันนี้ คู่แต่งงานมีอัตราการหย่าร้างเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ทำให้มีปัญหาถึงเด็ก ปัญหาสังคมก็ตามมา เพราะสามีภรรยา พ่อแม่ขาดธรรมะประจำใจ ไม่รู้จักการครองเรือนที่ถูกต้อง

1.4 นางวิสาขามหาอุบาสิกาสร้างวัดเป็นเงิน 27 โกฏิ : นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์ประธานอยู่ในวิหารตลอด 4 เดือน และในที่สุดแห่งการฉลองของการถวายทาน นางได้ถวายผ้าสาฎกสำหรับทำจีวรแก่พระภิกษุสงฆ์ ผ้าสาฎกที่พระบวชใหม่ได้ในวันนี้มีราคา 1,000 กหาปณะ นอกจากนี้นางยังได้ถวายยารักษาโรคจนเต็มบาทของพระทุกรูป นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้บริจาคทรัพย์ทำบุญฉลองวิหารเป็นเงิน 9 โกฏิ กหาปณะ ซื่อที่ดินสร้างวัด 9 โกฏิ กหาปณะ และทำบุญฉลองสมโภชอีก 9 โกฏิ กหาปณะ เมื่อรวมเงินบริจาคของนางที่ถวายไว้ในพระพุทธศาสนาแล้วได้ 27 โกฏิ กหาปณะ การบริจาคทรัพย์มากถึงเพียงนี้ สตรีผู้อยู่ในเรือนบุคลผู้เป็นมิจฉาทิฐิยังไม่มีใครทำเลย

1.5 นางวิสาขาได้เป็นเอตทัคคะผู้เป็นเลิศในการให้ทาน : ด้วยพลหุสดีของนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นสถานที่เหลืองอร่ามงามด้วยสีแสงแห่งผ้าสาวพัสดุ และเป็นสถานที่ฟุ้งขจรทั้งทวนลมและตามลมอัมเมอ ด้วยกลิ่นหอมแห่งศีลของผู้แสวงหาโมกขธรรม (ธรรมะเป็น

เครื่องพันทุกข์) ทั้งในเวลาเช้าและเวลาเย็น ในบ้านไม่เคยว่างเปล่าจากการเตรียมเครื่องไทยทาน (เช่นเดียวกับบ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐี) ทุก ๆ วันนางวิสาขามหาอุบาสิกาจะถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์ ตกเย็นก็จะให้คนถือเภสัชและน้ำปานะ 8 ชนิด (น้ำมะม่วง น้ำขมิ้น น้ำกล้วยมีเม็ด น้ำกล้วยไม่มีเม็ด น้ำมะพร้าว น้ำลูกจันทร์ น้ำเหง้าบัว น้ำมะปรางหรือลิ้นจี่) ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ที่วัด พร้อมสดับรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธรองค์แล้วกลับบ้าน กิตติศักดิ์คุณธรรมและความดีงามของนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นที่ยอมรับนับถือในกลุ่มพุทธบริษัท ต่อมาระยะหลังเมื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งอุบาสิกาไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะผู้เป็น (เลิศที่สุดผู้เยี่ยมยอดที่สุด) ต่าง ๆ ตามลำดับแล้วได้ทรงแต่งตั้งนางวิสาขามหาอุบาสิกาไว้ในตำแหน่งผู้ยอดเยี่ยมที่สุดในกลุ่มอุบาสิกาทั้งหลาย ดังมีข้อความบันทึกไว้ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย เอกนิติบาตว่า “เอตทัคคัง ภิกขเว มะมะสาวิกานัง อุปาสิกานัง ทายิกานังยะทิทัง วิสาขา มิคาระมาตา” แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นางวิสาขามิคารมานา เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลาย ผู้เป็นสาวิกาของตถาคตในด้านการให้ทาน” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.6 นางวิสาขามหาอุบาสิกา 8 ประการ จากพระพุทธเจ้า : นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้กราบทูลขอพร 8 ประการ พรข้อที่ 1. หม่อมฉันประสงค์ถวายผ้าอาบน้ำฝน (ผ้าที่ใช้ล้างอาบน้ำในฤดูฝนตลอด 4 เดือนแก่พระสงฆ์ตลอดชีวิต) 2. หม่อมฉันประสงค์จะถวายผ้าอาคันตุกภัต (อาหารสำหรับถวายพระภิกษุสามเณรที่เดินทางสัญจรไปมา) 3. หม่อมฉันประสงค์จะถวายคัมภีร์ภัต (อาหารสำหรับถวายพระภิกษุสามเณรที่เตรียมตัวจะเดินทางไกล) 4. หม่อมฉันประสงค์จะถวายคิลานภัต (อาหารสำหรับพระภิกษุสามเณรที่อาพาธ) 5. หม่อมฉันประสงค์จะถวายคิลานนุปฏฐากภัต (อาหารสำหรับพระภิกษุผู้พยาบาลพระภิกษุอาพาธ) 6. หม่อมฉันประสงค์จะถวายคิลานเภสัช (ยาบำรุงรักษาโรคภัยไข้เจ็บ) 7. หม่อมฉันประสงค์จะถวายธูยาคุ (ข้าวต้มประจำวัน) 8. หม่อมฉันประสงค์จะถวายอุทกสาฎก (ผ้านุ่มอาบน้ำแก่ภิกษุมิตตลอดชีวิต) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาแก่นางวิสาขามหาอุบาสิกาด้วยพระคาถาประพันธ์ว่า “สตรีใดให้ข้าวและน้ำ มีใจเบิกบานแล้ว มีศีลสมบูรณ์ เป็นสาวิกาของพระสุต ครบองค์ความตระหนี่ได้แล้ว บริจาคทานอันเป็นเหตุให้ถึงสวรรค์ เป็นเครื่องบรรเทาความโศก นำความสุขมาให้ สตรีนั้นอาศัยมรรคปฏิบัติ ไม่มีอุสึ ไม่มีกิเลส เครื่องยั่ววนใจ ย่อมได้กำลังและอายุอันเป็นทิพย์

สตรีผู้ประสอภัยนั้นเป็นคนมีความสุข มีอนามัยสมบูรณ์ ย่อมปลื้มใจในสวรรค์ตลอดกาลนาน” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.7 นางวิสาขาเป็นยอดวีรสตรี : ในสมัยหนึ่งเมื่อคราวที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในนิคมารดาปราสาท ภายในวัดบุพพารามใกล้เมืองสารณีนางวิสาขามหาอุบาสิกาได้เข้าเฝ้าฯ ระหว่างนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับนางวิสาขาว่า ดูก่อนวิสาขามาตุคามหรือสตรีผู้ประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการ เชื่อว่าเป็นผู้สามารถกำจัดชนะในโลกนี้ไว้ได้เชื่อว่าได้ทำโลกใบนี้ให้สมบูรณ์ในธรรมะ 4 ข้อ นั้น ได้แก่ 1) เป็นผู้บริหารจัดการงานได้ดีเยี่ยม 2) เป็นผู้สามารถสงเคราะห์คนอื่นอยู่ข้างเคียงของสามีได้ดียิ่งหรือลูกน้องและบริวารของสามี 3) เป็นผู้มีความประพฤติเป็นที่พอใจของสามี 4) สามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่สามีแสวงหามาไว้ได้

วิสาขาสตรีเป็นผู้มีความสามารถบริหารจัดการงานได้ดี มีความขยันหมั่นเพียร มีวิริยะอุตสาหะ ไม่เกียจคร้านในการทำงานภายในบ้านของสามี เช่น การทำผ้าขนสัตว์ การทำผ้าฝ้าย เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังต้องเป็นคนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้วิธีการทำงานให้สำเร็จเป็นคนมีเหตุผล มีความสามารถในการทำงานบ้านให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีคือ สามารถทำได้บริหารจัดการได้ วิสาขาสตรีผู้รู้จัก มีความสามารถในการบริหารจัดการ เป็นคนที่สามารถสงเคราะห์คนข้างเคียง (คนรับใช้พนักงาน) ของสามี วิสาขาสตรีเป็นผู้มีความรู้และรู้จักเรียนรู้การทำงานในบ้านของสามี อาทิ ติดตามงานที่สามีมอบหมายให้ทาส คนใช้ กรรมกร ทำนั้นเสร็จหรือยัง เมื่อรู้แล้วก็สามารถที่จะบริหารจัดการต่อจากสามีได้ นางวิสาขารู้ว่าภายในบ้านมีคนป่วยไข้หรือไม่ อาการดีขึ้นหรือทรุดลง (ให้สวัสดิการในการรักษาพยาบาล) เป็นคนมีน้ำใจรู้จักการแบ่งปันข้าวปลาอาหารของกินของใช้ตามความเหมาะสมกับธาตุกรรมกรบริวารภายในบ้านไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ในฐานะใด วิสาขาสตรีก็สงเคราะห์ข้างเคียงของสามีอย่างดีเยี่ยม จนทำให้นางวิสาขาเป็นที่พอใจแก่ปวงชนวิญญูผู้เป็นสามีอย่างมาก ยิ่งไปกว่านั้น วิสาขาสตรียังสามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้ ควรจัดการทรัพย์สินนั้นอย่างไร เช่น มีความสามารถในการบริหารและจัดการทรัพย์สิน ข้าวเปลือก ข้าวเปลือกเงินทองทรัพย์ที่สามีหามาได้ให้คงอยู่รู้จักเก็บออมรักษาคุ้มครอง และไม่เป็นนักเลงการพนันไม่เป็นคนที่ขโมย ไม่เป็นนักดื่มสุรายาเมา ไม่ผ่านทรัพย์สินให้พินาศย่อยยับ สตรีประเภทนี้สามารถที่จะรักษาทรัพย์สินที่สามีหามาได้

1.8 นางวิสาขเป็นแบบอย่างของผู้ดำรงคุณธรรมแห่งสตรี : วิสาขาสตรีมีธรรมะ 4 ประการที่ชื่อว่าเป็นผู้ที่สามารถกำชัยชนะในโลกนี้ไว้ได้ และได้ชื่อว่าได้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้บริบูรณ์ ธรรมะ 4 ประการประกอบด้วย

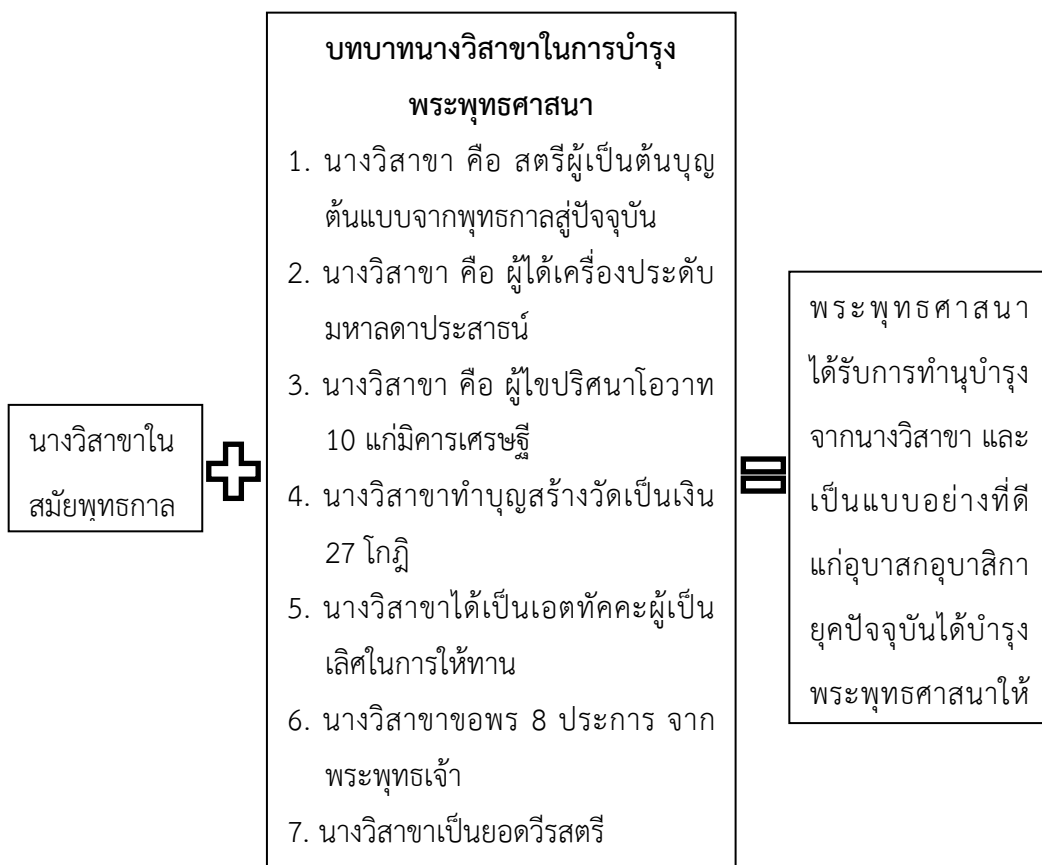
1) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา นางวิสาขถึงพร้อมด้วยความศรัทธา คือเชื่อในพระปัญญาที่คุณปัญญาอันเป็นเครื่องตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลกเป็นสารถีผู้ฝึกบรุษผู้ควรฝึกได้ ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตรัสรู้ผู้ตื่นและผู้เบิกบานแล้ว เป็นจำแนกแจกธรรม

2) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล คือมีศีลบริบูรณ์ด้วยการรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยเป็นปกติ นางวิสาขเป็นผู้ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมยของผู้อื่น ไม่ประพฤติผิดต่อลูกและสามีของคนอื่น ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมาและไม่เสพของมึนเมา อันเป็นที่ตั้งของความประมาทหรือขาดสติสัมปชัญญะ

3) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะหรือการเสียสละ คือมีจิตปราศจากมลทิน ความตระหนี่ถี่เหนียว อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีมืออันล้างแล้วเพื่อเตรียมที่จะให้ทาน ยินดีพอใจในการเสียสละ เป็นผู้ควรที่ผู้อื่นจะขอยินดีในการจำแนกแจกทาน

4) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาหรือมีความรอบรู้คือ เป็นผู้ที่มีปัญญาประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาเรื่องความคิด ความตาย เป็นอริยะ ละสันกิเลส สิ้นทุกข์โดยชอบ

การที่นางวิสาขถึงพร้อมด้วยธรรมะ 4 ประการนี้จึงได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำชัยชนะในโลกนี้ไว้ได้ และเป็นผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้บริบูรณ์แล้ว สตรีที่สามารถบริหารจัดการงานได้ดี สังเคราะห์คน ข้างเคียงของสามีได้ ประพฤติเป็นที่พอใจของสามี รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติสามีหามาไว้ได้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว รู้ความประสงค์ชำระทางแห่งสัมปราชัยกัตถประโยชน์ หรือประโยชน์ในภายภาคหน้าอยู่เป็นนิตย์ “สตรีใดมีธรรมะ 8 ประการนี้ นักปราชญ์ราชบัณฑิตกล่าวสรรเสริญสตรีนั้นว่า เป็นผู้ที่มีศีล ตั้งอยู่ในคุณธรรม กล่าวคำสัตย์จริง อุบาสิกาผู้มีศีลเช่นนั้น เมื่อถึงพร้อมด้วยอาการ 4 อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ที่เทพเจ้ายอมรับนับถือ



แผนภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดของบทบาทนางวิสาขาในการบำรุงพระพุทธศาสนา (ที่มา: คณะผู้เขียน, 2562)

สรุป

นางวิสาขาเป็นยอดหญิงในนครสาวัตถี มีศรัทธาต่อพระบรมศาสดา มหาอุบาสิกาในยุคพุทธกาล ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในการให้ทานเพียบพร้อมในทุกสิ่งที่มีมนุษย์ทั้งหลายในยุคนั้น เป็นสตรีต้นแบบในระดับฐานะทางสังคมของผู้มีศาสนาในหัวใจ ที่ได้รับยกย่องว่าเป็น “มหาอุบาสิกา” นางวิสาขาเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมคำสอนพระพุทธศาสนาให้เป็นหญิงที่มี

ความเฉลียวฉลาดมี ปฏิภาณไหวพริบ รอบรู้ช่วยเหลือการทำงานของครอบครัวตั้งแต่เยาว์วัย มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย นางวิสาขาจึงเป็นที่รักใคร่ของครอบครัวตลอดจน ทาสบริวาร และยังมีบทบาทสำคัญในการบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการมีพื้นฐานที่ดีจึงทำให้นางบรรลุนิเวศน์ตั้งแต่เยาว์วัย เพราะได้รับฟังธรรมะเทศนาจากพระพุทธเจ้า ด้วยวิสัยทัศน์สำคัญของนางวิสาขาคือ การถวายผ้าอาบน้ำฝนที่ยังเห็นอยู่ในปัจจุบัน แสดงถึงความจำเป็น และความเหมาะสมเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาให้อยู่จนถึงทุกวันนี้ นางวิสาขาจะใช้ปัญญาทุกครั้งในการให้ทาน ไม่ใช่อารมณ์ นางจะนึกถึงความสำคัญประโยชน์ต่อบุคคลและต่อสังคม ไม่ใช่เพราะหลงมกมาย เหล่านี้จึงเป็นความเสียสละของนางวิสาขาที่ได้ช่วยบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงยืนยงอยู่จวบจนปัจจุบัน สมดังโอวาทธรรมของ พระเทพโพธิวิเทศ หัวหน้าธรรมทูตสายประเทศอินเดียเนปาล ที่ว่า “งามใด ๆ ในโลกหรือจะงามเท่าเหล่านั้นรี ผู้มีศีลบริสุทธิ์ใด ๆ ในโลกหรือจะเท่าบริสุทธิ์จิตใจ แสงใด ๆ ในโลกหรือจะเท่าแสงสว่างกลางดวงใจ เพลิงไฟเผาไหม้ได้เท่าเพลิงกิเลส สุขใด ๆ ในโลกก็คงอยู่ยากจะสู้ความสุขใจ”

เอกสารอ้างอิง

- ธมมजर . (2552). ปกิณกรรม 10 สุตยอตตริในพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 11 สิงหาคม 2561 จาก <https://mgronline.com>>detail
- ประคอง สิงหนาทนิตริรักษ์. (2516). บทบาทของแม่ชีไทยในการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปัญญา ใช้บางยาง. (2555). 75 อุบาสก พุทธสาวกในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระเทพโพธิวิเทศ. (2556). วิสาขามหาอุบาสิกา. กรุงเทพมหานคร: พรินท์ซิดี.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2559). หนังสือ 75 อุบาสกพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระมหากมล ถาวโร (มั่งคำมี). (2543). สถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- เพ็ญภา เพ็ญแสนโสม. (2561). การบำรุงศาสนาอย่างยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 11 สิงหาคม 2561 จาก www.huapho.go.th/site/attachments/122/k98
- ภัทรวรรณ จันทนชัย. (2553). ความสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า. เรียกใช้เมื่อ 19 สิงหาคม 2561 จาก <http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?f=26&t=31169&start=15>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา. (2551). ประวัติความเป็นมาของพระอภิธรรม. ใน ธรรมะเพื่อชีวิต ฉบับวันขึ้นปีใหม่ 2551. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบูรณศิริมาตยาราม.
- วนิดา ฉายาสุตบุตร. (2550). การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของนางสาววดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วีรณัฐ พรหมจักร. (2560). บทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล. เลย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง.